

Nr 196

Utlåtande i anledning av väckt motion angående möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag.

(4:e avd.)

I en inom andra kammaren av herr *Helén* väckt motion (II: 634) har föreslagits att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att direktiven för 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna kompletteras så, att kommittén i enlighet med vad i motionen anförts kan till behandling upptaga spørsmålet om möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag.

Till stöd för sitt yrkande har motionären anförts följande.

Frågan om utvidgning av den statliga äganderätten har under senare tid ofta berörts i den allmänna debatten.

Det finns anledning att beröra frågan huruvida icke en begränsning av den statliga äganderätten och dess komplettering med enskild är befogad. Den aspekt det gäller att klargöra är möjligheterna för staten att skapa förutsättningar för enskild meddelägarrätt till några av staten helt ägda företag. Man kan mycket väl ifrågasätta att sälja aktier till enskilda, eventuellt med stadgande av hembudsskyldighet för att förhindra en koncentration till några få händer. Det bör övervägas att skapa sådana former för aktieförsäljningen, att även personer med mindre eller ringa ekonomiska resurser får möjlighet att förvärva aktier genom avbetalning under en följd av år. En sådan spridning av aktieägandet kan få särskild betydelse för personer som är syselsatta inom dessa företag. För dem kan detta bli en stimulans till ökat sparande. Därtill kommer att samhället härigenom skulle stimulera den form av ekonomisk demokratisering som meddelägarskap i ett företag innebär.

Frågan vilka statliga företag som driver sin affärsverksamhet under sådana former — under konkurrens med enskilda företag och utan monopolställning — att de kan ifrågakomma i detta sammanhang förtjänar att särskilt övervägas.

Över motionen ha yttranden avgivits av kommerskollegium, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret samt 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna.

Kommerskollegium, som till sitt eget yttrande fogat yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Göteborg och Gävle samt Sveriges industriförbund och Svenska bankföreningen, anser motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd, då utredningen redan enligt sina direktiv kan

upptaga frågan om enskild meddelägarrätt i statligt företag. *Handelskammaren i Gävle* samt *Sveriges industriförbund* och *Svenska bankföreningen* anse del vara av intresse att frågan närmare utredes av kommittén, medan *handelskamrarna i Stockholm* och *Malmö* ställa sig avvisande därtill. *Handelskammaren i Göteborg* slutligen förklarar sig intet ha att erinra mot att utredningen upptager frågan.

Fullmäktige i riksbanken förklara sig ur de synpunkter som fullmäktige ha att företräda icke ha något att erinra mot det i motionen framförda förslaget.

Fullmäktige i riksgäldskontoret finna icke tillräckliga skäl tala för den av motionären ifrågasatta anordningen och avstyrka därför bifall till motionen. Riksgäldsfullmäktige anföra vidare följande.

Fullmäktige har tidigare denna dag avgivit yttrande till bankoutskottet över två inom riksdagens kamrar väckta likalydande motioner I: 454 och II: 580, angående vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet. Motionärerna förordade bl. a. såsom en sparfrämjande åtgärd, att man skulle stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av ett vinstandelssystem efter utländska förebilder. Motionerna avsåg även en undersökning av förutsättningarna för vinstandelsmetodernas tillämpning inom av det allmänna ägda företag i branscher, där de befinner sig i en effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor. Fullmäktige gav därvid uttryck för den uppfattningen, att något direkt initiativ från statsmakternas sida för främjande av de av motionärerna ifrågasatta anordningarna icke syntes vara påkallat.

Syftet med den nu förevarande motionen synes icke fullt klart. Visserligen framhålles såsom ett motiv för den ifrågasatta möjligheten för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag, att därigenom skulle vinnas en stimulans till ökat sparande, men härjämte synes själva meddeläganderätten i statliga företag vara ett huvudändamål, som enligt motionären bör främjas.

Vad sparsynpunkten beträffar synes — med hänsyn till att småspararna i vårt land hittills icke varit särskilt benägna för aktieköp — knappast finnas anledning antaga, att den av motionären åsyftade anordningen skulle medföra någon nämnvärd ökning av sparandet, allra minst av nysparande. Beträffande spörsmålet om den enskildes meddelägarrätt i statliga företag må till en början framhållas, att hela svenska folket redan på visst sätt kan anses såsom meddelägare i dessa företag. Men bortsett härifrån synes aktier i statsägda bolag av flera skäl lämpa sig mindre väl för förvärv av allmänheten. Bl. a. torde det många gånger bli svårt att fastställa, vilket värde som staten bör vid försäljning till enskilda åsätta aktie i sådant bolag. Det torde också kunna ifrågasättas, huruvida det överhuvud kan bli möjligt att få fram något större intresse för en placering i dessa statliga aktier med hänsyn till statens dominans inom företagen och till den hembudsskyldighet, som nödvändigt synes bära förknippas med enskilds förvärv av aktierna. En förutsättning för ett eventuellt genomförande av motionärens förslag bör i vart fall vara, att endast sådana statliga företag, som bedriver sin verksamhet i effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor kan komma i fråga i förevarande hänseende. Självklart måste aktierna även lämna god utdelning för att kunna väcka allmänhetens intresse.

1953 års utredning angående de statliga företagsformerna erinrar inledningsvis om att enligt det delbetänkande som utredningen framlagt i februari 1956 (SOU 1956:6), staten står som innehavare av aktier i 40 aktiebolag, varav 26 äro helstatliga och 14 halvstatliga. Därtill komme ett antal dotterbolag till dessa bolag. Utredningen anför vidare beträffande dessa företag följande.

I 20 av de 40 aktiebolagen ligger en del av aktiekapitalet på enskilda händer. Detta gäller företag såväl med som utan monopolställning. Orsaken till denna uppdelning av aktiekapitalet ligger främst i traditionen från tiden före det statliga aktiebolagets tillkomst. I några fall beror förhållandet på bestämmelser i tidigare gällande aktiebolagslag angående antalet aktieägare. I andra fall har staten velat bereda vissa enskilda personer inflytande och tillgodogöra sig deras erfarenheter, genom att vederbörande fått förvärva aktier i ifrågavarande bolag.

Exempel på aktiebolag, i vilka en del av aktiekapitalet äges av enskilda, är AB Svenska Tobaksmonopolet, AB Vin- och Spritcentralen, Sveriges Centrala Restaurang AB, AB Industrikredit och AB Atomenergi. Senast har systemet med uppdelning mellan staten och enskilda av ett företags aktiekapital vunnit tillämpning i förslaget om utformningen av det framtida LKAB, där en niondel av aktiekapitalet avses bli lagt på enskilda händer.

Utredningen anför därefter beträffande sina direktiv följande.

I direktiven för 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna, säges i samband med frågan om utformningen av bolagsstämman i statliga bolag: »Liksom i de enskilda bolagen torde bolagsstämman i statliga bolag nu i de flesta fall vara en ren formalitet. Någon egentlig olägenhet av nuvarande ordning har väl icke förmärkts, men den tanken har framförts att en bolagsrepresentation bör skapas, som kan mera självständigt och i högre grad än hittills fungera som högsta instans för företaget. Möjligen skulle man kunna tänka sig en uppdelning av beslutanderätten vid en statlig bolagsstämma på ett lämpligt antal personer, representerande sakkunskap och olika för bolagets verksamhet väsentliga intressen».

I direktiven till utredningen berörs också frågan om ekonomisk demokrati, vars stimulerande av ifrågavarande motionär anges vara ett av de syftsmål som kan vinnas genom ett på aktieförvärv grundat meddelägarskap för de i företagen anställda. I direktiven från år 1953 sägs bl. a. i denna fråga: »Såsom statsutskottet i sitt utlåtande framhöll, förtjänar även förutsättningarna för industriell och ekonomisk demokrati vid de statliga företagen att upptagas till övervägande av utredningen».

Avslutningsvis framhåller utredningen att den med hänsyn till vad som sålunda anförts i redan givna direktiv icke kan finna några hinder föreliggande att — i den mån den så finner lämpligt — upptaga till behandling de problem, som berörts i motionen. Följaktligen anses icke heller direktiven av den 30 juni 1953 behöva kompletteras på denna punkt.

Utskottet. Såsom av de över förevarande motion avgivna yttrandena framgår torde 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna vara oförhindrad att — utan komplettering av direktiven för utredningen — till behandling upptaga de av motionären aktualiserade frågorna om beredande

av möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag. Utskottet, som finner de synpunkter motionären anfört böra bliva föremål för prövning, vill därför förorda att motionen överlämnas till förenämnda utredning. Någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida i ämnet synes ej erfordrig.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må, i anledning av motionen II: 634, i
skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört.

Stockholm den 20 november 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlson, Leander, Näsström, Boman, fröken Andersson, herrar Hesselbom, Sundelin, Einar Persson, Birger Andersson, Thun, Lodenius, Nils Theodor Larsson och fröken Ranmark; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Malmborg i Skövde, Åkerström, Rubbestad, Hoppe, fröken Elmén, herrar Andersson i Mölndal, Staxäng, Cassel, Karlsson i Olofström, fröken Vinge, herrar Svensson i Stenkyrka, Andreasson, Nelander och Mellqvist.